

Egyrészt nem ártott volna figyelmeztetni arra, hogy az „evangélikus” szó jelentése ebben az összefüggésben egyszerűen protestáns, másrészt helyesebb lett volna megtartani a történeti szakirodalomban szokásos megnevezést: Drózdik ugyanis udvari „ágens”, azaz a protestánsok – s nem csupán az ágostai evangélikus egyház – ügyeiben eljáró megbízott volt. Szintén a fordítónak kellett volna fölfigyelnie arra is, hogy amikor a szerzők a szerb nyelvű Hajnóczy-szakirodalom egy 1978-as darabjára úgy utalnak, hogy az „egy szerb történész” munkája (94), akkor ott voltaképpen egy vajdasági magyar levéltáros kutatóról van szó, a 2010-ben elhunyt Hegedűs Antalról (életrajzi adatait lásd GEROLD László, *Vajdasági magyar irodalmi lexikon* [1918–2014], Forum, Újvidék, 2016, 161).

A könyv használhatóságát nem növeli, hogy egy gyakorlatilag alig használható névmutató csatlakozik hozzá, amely nem tartalmazza sem a lábjegyzetek, sem a bibliográfia névanyagát. Az is kár, hogy a tördelés és a könyv külseje sem igazán igényes. Nem mindenhol sikerült például a lábjegyzetekben előállítani olyan, a magyartól eltérő ékezeteket, mint az ä vagy más, szláv mellékjelek, pedig ebből azért

van néhány a kötetben. Olyat is ritkán látni magyar szakkönyvben (én még tán sosem láttam ilyet), hogy a másik oldalon folytatódó lábjegyzetbe nyilacszkával utaljanak át – ha itt mégis ez történik, ez arra látszik utalni, hogy a kiadóban nem használtak igazán korszerű tördelőprogramot.

Mindazonáltal Eva Kowalská és Karol Kantek könyvének magyar kiadása eseményszámba megy. Egy nagyon fontos történeti feldolgozás láthatott napvilágot magyar nyelven, a magyar történelemhez és a magyar történetírás tradíciójához is ezer szállal kötődő, igényes munka. Nem véletlenül hangsúlyozza ezt a Poór Jánostól származó rövid utószó. Ez a könyv fölillantja annak a lehetőségét, hogy lehetséges olyan párbeszéd a magyar és a szlovák történetírás között, amely a közös múlt feltárásának vágyában született. A fordítást kiadó könyvsorozat, a Korridor Könyvek éppen ezt a törekvést tűzte ki célul: ennek megvalósulását pedig kiválóan szolgálja a monográfiának a magyar változata.

Szilágyi Márton

MTA-DE Klasszikus Magyar Irodalmi
Textológiai Kutatócsoport

Babits és kortársai

Szerkesztette Majoros Györgyi, Sipos Lajos, Tompa Zsófia, Budapest, Cédrus Művészeti Alapítvány–Napkút, 2015, 392 l.

„[...] elmélet nélkül a vers csak a bolygó hollandi hajója / jól is néznénk ki trendek és tőzsdeindex nélkül / ha nem tudnánk hogy a mai napon / hány pontot emelkedett kosztolányi hányat esett babits”. Igen találó látletét adja Orbán Ottó a *Vojtina*

receptioesztétikája című versében a magyar irodalomtörténeti kánon 1990-es évekbeli átrendeződésének és a kánonrevízió fő motívumainak. Bár hozzátehetjük ehhez azt, hogy nemcsak a nyugati (főként német) irodalomtudományi irány-

zatok honosítása által meghatározott „elméleti bumm” miatt értékelődött le ez idő tájt Babits életműve, de – szintén számtalan szöveghelyet idézhetnénk – ekkoriban a kortárs szépirodalom számára is sokkal inspirálóbb volt Kosztolányi írásművészete, mindenekelőtt prózája, mint Babits életműve. A Babits-recepciótörténetnek ez a hullámvölgye igen erősen átrostálta az egyébként rendkívül sokoldalú s a magyar irodalomtörténetben egyedülálló korpuszt. Messzire vinne annak részletezése, hogy az utóbbi két évtized irodalomtörténet-írásában mi maradt a költő, az esszéíró, a lapszerkesztő, a prózaíró Babitsból, mindesetre tanulságos, hogy a regényírói életmű értékei mutatkoznak leginkább mulandónak. A közelmúltban született olyan irodalomtörténeti szintézis is, melyben a Babits-*oeuvre*-nek ez a részlete mintha már kitörlődött volna az irodalmi (köz)tudatból, de a Babits-líra modernsége mellé is igen gyakran kérdőjelek kerülnek.

Éppen ezért érdemel kitüntetett figyelmet a 2015-ben a Napkút Kiadó gondozásában megjelent *Babits és kortársai* című tanulmánykötet, mely a Kenyeres Zoltántól származó bevezető tanulmány mellett több mint harminc dolgozatot foglal magába. A kötet a 2012/2013-as tanév őszi félévében a PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskolája és Magyar Irodalomtudományi Tanszéke által a kötettel azonos című, doktori iskolai és MA-képzésben résztvevő hallgatók számára rendezett konferencia anyagát publikálja. A tanulmánykötet tehát bepillantást enged a legtöbb előadót-tanulmány szerzőt delegáló, szervező egyetem mellett másik öt magyarországi felsőoktatási intézmény (KGRE, PTE, SZTE, ME, ELTE) MA- és doktori képzésébe, az ott folyó tudományos

munka színvonalába. A kép, ami a kötet olvasása során kirajzolódik, természetesen igen vegyes. Találunk olyan dolgozatokat, melyekből teljességgel hiányzik a korszerű elemző nyelvezet, a tudományos szempontrendszer és az a narratológiai és műfajpoétikai eszközkészlet ismerete, melyek segítségével sikeresen megbirkozhatnának egy-egy mű vagy életmű feldolgozásával. Jelen recenzió keretében mégsem érzem méltányosnak e negatívumok hosszas sorolását, meghagyom ezt a dolgozatok lábjegyzeteiben példásan feltüntetett témavezetőknek, s a hangsúlyt ezúttal inkább a pozitívumokra helyezem.

A tanulmányok sorát és – miként az előszóból kiderül – a konferenciát Kenyeres Zoltán eredetileg 1989-ben megjelent s azóta gyűjteményes kötetben is újraközölt, *Nyugat periódusai* című dolgozata nyitja. A szerkesztők célja a Nyugat folyóirat történetét összefoglaló tanulmány (újra)publikálásával nyilvánvalóan az lehetett, hogy súlyt és keretet adjanak a kötetnek, s egyben kijelöljék azt az irodalomtörténeti kontextust, amelyben a tanulmányok elhelyezkednek. A Nyugat- és – azon belül – a Babits-recepció szempontjából lényeges dolgotról van szó, melynek alapgondolatai beépültek az utóbbi két és fél évtizedben formálódó Nyugat-képbe, ezért annál érdekesebb, hogy a szerkesztett előadásszövegek közül egyik sem hivatkozik rá.

Amit feltétlenül ki kell emelni: a kötet szerkesztettsége, a tanulmányok tematikus elrendezése rendkívül átgondolt. Az első nagyobb egységbe azok a dolgozatok kerültek, melyek témája Babitsnak (valamint író- és költőtársainak) elődeiről vagy kortársairól szóló írásait értelmezik. Így kapunk képet Schöpflin és Babits tanulmányain keresztül a századelő Vörös-

marty-recepciójáról (Bessenyei Balázs), Babits, Schöpflin, Kosztolányi és Ady Mikszáth-befogadásáról (Szentgyörgyi Csaba), Babits Adyról alkotott véleményének alakulástörténetéről (Kiss Georgina), valamint az 1923-as Petőfi-centenáriumról Babits írásain keresztül (Horváth Réka). A következő ciklus öt tanulmánya a költő élettörténetére koncentrálnak. Vigh Péter Levente az első világháború morális megítélésének különbségeit vizsgálja Lovik Károly és Babits esetében, míg Jončev Zsolt a költő testvérének hadifogságával foglalkozik csehszlovák légiósok Babits Istvánéval párhuzamosan futó élettörténeteinek felvázolásán keresztül. A dolgozatok másik része a PPKE BTK-n működő Babits-kutatócsoport tagjainak (Csábi Domonkos, G. Tóth Franciska, Haász Gabriella és a korábbi egységből ide tartozó Horváth Réka) munkája, akik doktori dolgozataik elkészítése mellett dolgoznak a Babits-levelezés kritikai kiadásán, vagy más jellegű kutatásokkal segítik a textológiai munkát. Ezek a tanulmányok elsősorban életrajzi jellegűek, s olyan kérdéseknek a tisztázását hajtják végre, melyek a Babits-levelek szöveg-gondozásához, kritikai jegyzetapparátusának elkészítéséhez elengedhetetlenek, másrészt pedig példát adnak a tudományos szövegkiadás eredményeinek a hasznosítására, a publikált források szakszerű feldolgozására. A harmadik szöveg-egység tanulmányai a Babits-szövegek közelébe visznek, a költő, a regényíró és a filozófus-esszéíró Babitsot állítják a középpontba. Két dolgozat két Babits-regény adott szempontú vizsgálatára vállalkozik: Híz Ágnes Szent Ágoston és a patrisztika hatását vizsgálja a *Timár Virgil fiában*, míg Hegedűs Linda a *Kártyavár* tépoétikai elemzését végzi el. Vizniczki Anita

erős elméleti alapozású tanulmányában a „nyelv határait” kutatja a Babits-lírában, míg Rippl Dóra és Mórocz Gábor Babits esszéírói és gondolkodói életművét teszik mérlegre.

A következő két szövegcsoporthoz tartozó dolgozatai eltávolodnak Babits személyétől és életművétől, s csak elvétve térnek, illetve utalnak vissza a konferencia, valamint az előadásokból szerkesztett kötet központi alakjára. A szervező-szerkesztőknek ugyanis nem az volt a céljuk – ez szintén az előszóból tudható – hogy kizárólag Babits-kutatókat hívjanak meg tanácskozásukra, hanem „olyan hallgatókat [is], akiknek kedves témái vagy kutatási területei bármilyen szempontból és módon kapcsolódnak a költő korszakához, életművéhez, az irodalmi modernizáció folyamatához” (6). Az így kitágított tematikus határok magyarázzák a kötetben szereplő dolgozatok figyelemre méltóan nagy számát, de egyben azt is, hogy a kötet másik felében szép lassan szem elől tévesztjük magát Babitsot. *Babits kortársai* cím alatt olvashatunk összehasonlító elemzést Szabó Dezső és Kosztolányi halálképeiről (Tary Orsolya), Csáth Géza kevésbé ismert novelláinak szerkezeti analizisét Ondrejčák Eszter adja, szintén Csáthtal foglalkozik a *Fekete csönd* értelmezési lehetőségeit felvázoló tanulmányában Major Ágnes. Barna László Szabó Lőrinc Annette von Droste-Hülshoff *Die Judenbuche* című művének fordításvariációt veti össze, Seffer Manuél Radnóti nonszensz-verseiről értekezik, Kozma András Örley pályájának egy szakaszát mutatja be, Vigh Bence a szubjektum és hatalom viszonyát értelmezi Rejtő Jenő regényeiben, Mohácsi János pedig Határ Győző *Éjszaka minden megnő* című regényét interpretálja.

Az ötödik szövegegység hét dolgozata, részben megtartva az előző blokk tematikus sokféleségét, sajátos egységbe is szerveződik, melynek kulcsszavai a nemzeti identitás, a nemzeti irodalom és a határon túli magyar irodalom. Az első tanulmány, a Károli Egyetem doktorandájának, Salah Ranának az írása, a nemzeti identitás problematikáját járja körül, majd kitekintést nyerünk az erdélyi és a vajdasági irodalom három életművére: Tompa Zsófia Tompa László versei alapján tesz kísérletet a helikoni–transzilvanista líra újraolvasására, Csontos Márta a küldetésstudat problematikáját vizsgálja Reményik Sándor költészetében, Kurcz Ádám István pedig Gion Nándor regényeinek értelmezésére vállalkozik. A felvidéki magyar irodalom kérdésével Méry János foglalkozik, aki az 1923-as Petőfi-émlékév csehszlovákiai megszervezésének körülményeit és nehézségeit ismerteti. Káposztay János a kárpátaljai magyar irodalom korai története okán fogalomtisztázást igyekszik végrehajtani, feltéve a kérdést: „létezik-e a »kárpátaljai magyar irodalom« fogalma, honnan ered, van-e létjogosultsága ennek a meghatározásnak, szóhasználatnak – vagy ha nincs, akkor milyen más, kanonizálható megnevezése lehetséges a régió magyar irodalmának?” (325.)

Az utolsó ciklus alcíme sajátos szójátékot űz a kötet címadásával, némileg módosítva azt: *Babits és kortársaink*. A záró rész öt dolgozata a közelmúlt és napjaink magyar irodalomáig tágítja a kötet tematikus és időhatárait. Ezúttal azonban valamennyi dolgozat megtartja a kötet orientációs pontját: más-más összefüggésben, de minden esetben a Babits-líra motivikus, műfaji vagy poétikai párhuzamait, illetve hatástörténetét elemzik az 1945 utáni és kortárs magyar irodalom-

ban: Nemes Nagy Ágnes költészetében (Samu-Koncsos Kinga), Pilinszky Jánosnál (Szalagyi Csilla), Pilinszky és Petri verseiben (Varró Annamária), Oravecz Imre prózaverseiben (Zsuppán Klaudia) és Borbély Szilárd *Halotti pompa* című kötetében (Mihályi Anikó).

Ez a vázlatos áttekintés is bizonyítja: a kötet figyelemre méltó sokoldalúsággal járja körül Babits Mihály életművét és azt az irodalomtörténeti periódust, melynek Babits meghatározó költője, írója és szerkesztője volt. A kötet igazi tétje mégis az: tud-e valamit hozzátenni az (egyébként ma is igen produktív) Babits-recepcióhoz? A Babits-levelezés és -próza textológiai munkáival összefüggő dolgozatokról már ejtettem szót, ezek eredményei nyilván a kritikai szövegkiadásban, illetve az azt követő interpretációs gyakorlatban is hasznosulnak majd. Érdekes tapasztalat azonban, hogy a kifejezetten Babits-művekre koncentrááló műértelmezések között – miközben a műfordító Babitsról szó sem esik – mindössze egy dolgozat foglalkozik Babits lírájával. Igaz, Vizniczki Anita főként francia teoretikusok (Levinas és Foucault) elméleteivel termékenyen megtámogatott tanulmánya az adott keretek között nagy vonalakban ugyan, de gyakorlatilag a teljes Babits-költészetet átfogja, s a nyelv határainak vizsgálata közben fontos megállapításokat tesz a versnyelvben megképződő én, valamint a szubjektum és transzcendencia viszonyára vonatkozóan is.

Tanulságos, hogy emellett két dolgozat tárgyalja Babits regényeit, s nem pusztán a bevezetőben említett életművön belüli kanonikus hangsúlyok miatt, hanem azért is, mert Hegedűs Linda dolgozatát olvasva úgy tűnhet: a kultúratudományok felől az irodalomtudomány számára

érkező új impulzusok termékenyen gazdagíthatják a Babits-életmű (talán nem minden ok nélkül) leértékelt részének recepcióját is. Vizniczki Anita tanulmányának bevezetőjében hivatkozik Kulcsár Szabó Ernő 2008-ban publikált dolgozatára, melynek egyik központi gondolata a Babits-líra „hatástörténeti némasága”, a kortárs magyar irodalom szempontjából való improduktivitásának tapasztalata.

A Babits „mai költészettörténeti jelenlétére” vonatkozó kétkedő kérdésekre ad választ az utolsó blokk öt tanulmánya. Nemes Nagy Ágnes költészetének a Babits-hatástörténet összefüggésében való értelmezése sokkal inkább magától értetődő, mint Pilinszky esetében, akinél szövegszerűen és költői szemléletmódját tekintve is sokkal inkább József Attila lírája merülhet fel elsőként. Éppen ezért tartom lényegesnek Szalagyi Csilla dolgozatát, aki szöveg példákkal gazdagon alátámasztott érvelésében bizonyítja a költészettörténeti folytonosságot Babits és Pilinszky között. De ugyancsak jelentős lépés – s nem pusztán a „képzeletbeli archívum mennyiségi indexei”-nek (Kulcsár Szabó

Ernő) gazdagítása – a köztesség poétikájának vizsgálata során a Pilinszky- és a Petri-lírával megteremtődő kapcsolatok felismerése, valamint Babits- és az Oravecz-prózaversek poétikai párhuzamainak leírása, vagy a babitsi szonettforma továbbélésének bemutatása Borbély Szilárd líratörténeti jelentőségű *Halotti pompa* című kötetében. Ezek a dolgozatok a hasonló irányú összehasonlító műinterpretációkkal együtt olyan új eredményeket hozhatnak még a jövőben, melyek akár a Babits-életmű mai költészettörténeti jelenlétére tett korábbi, nem különösebben pozitív ítéletek felülvizsgálatára is készíthetnek a kortárs befogadást.

Nem állnak rendelkezésemre olyan eszközök vagy mérési módszerek és adatok, melyek segítségével pontosan meg tudnám állapítani, hogyan is áll most Babits részvényindexe a képzeletbeli irodalmi tőzsdén. Ám annyit mindenképpen megkockázathatok, hogy a fiatal kutatók a most recenzeált kötetben dokumentált érdeklődése és innovatív értelmezői odafordulása is azt mutatja: ma Babits is valamelyest emelkedni látszik.

Szénási Zoltán

MTA BTK Irodalomtudományi Intézet